تۆلگىن قاسىمبېكوف

(ئۆزبېكىستان)

سۇنغان قىلىچ

شىنجاڭ ياشلار-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

تۆلگۈن قاسىمبەكوف (ئۆزبېكىستان)

سۇنغان قىلىچ

(تارىخىي رومان)

شىنجاڭ ياشلار-ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئابلىكىم ھەسەن
مەسئۇل كوررېكتورى: ئابلىز ئابباس
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: غالىپ شاھ

سۇنغان قىلىچ

(تارىخىي رومان)

ئاپتورى: **تۆلەگەن قاسىمبېكوف**

تەرجىمە قىلغۇچىلار: **دولقۇن، مەخپۇرەت**

*

شىنجاڭ ياشلار ـ ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى غالىبىيەت يولى 2 ـ كوچا، 1 ـ قورۇ، پ: 830049)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
ئۆلچىمى: 850×1168مم، 32 كەسلەم، باسما تاۋىقى: 17.625
2008 ـ يىل 4 ـ ئاي 2 ـ نەشرى
2008 ـ يىل 4 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
ISBN978—7—5371—0677—1
سانى: 1—3000
باھاسى: 32.00 يۈەن
بېسىلىشتا، تۈپلەشتە خاتالىق بولسا نەشرىياتىمىزغا ئەۋەتىڭ، تېگىشىپ بېرىمىز

بىرىنچى قىسىم

1

1865 ـ يىل.

گېنېرال چېرنىيايېق تاقىر دۆڭلۈكتە بىر كۆزلۈك دۇربۇنى بىلەن ئەتراپنى كۆزىتىپ تۇراتتى. بۇ يەردىن ئۇنىڭغا بىپايان دالىلارلا ئەمەس، يىراقتا غەپلەت بېسىپ ياتقان ناتونۇش تاشكەنت شەھىرىنىڭ سېپىللىرى، دەل ـ دەرەخلىك قىشلاقلىرى، ساي بويلىرىدىكى شىلدىرلاپ تۇرغان قومۇشلۇقلار ۋە سەلدەك باستۇرۇپ كېلىۋاتقان سان ـ ساناقسىز ئەسكەرلەر ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. سەپ تارتىپ كېلىۋاتقان ئاتلىقلارنىڭ كەينىدىن ئۇزۇنغا سوزۇلغان پىيادىلەر كېلىۋاتاتتى. ئۇلارنىڭ ئاياغ ئاستىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭ ـ توزانلار ئاسمان ـ پەلەككە ئۆرلەپ، يەنە قايتىدىن مايسىلار، يېشىل ياپراقلارنىڭ ئۈستىگە قوناتتى. يىراقتا ئاتلار كىشنەيتتى. كىشىلەرنىڭ چۇقان ـ سۈرەنلىرى قۇلاقنى ياراتتى. قوقانلىقلارنىڭ بۇ قەدەر پۇختا تەييارلىق بىلەن كېلىشىنى گېنېرال ئويلىمىغانىدى. لېكىن ئۇنىڭ ئاق سېرىق يۈزىدىن ھېچقانداق قورقۇش ئالامەتلىرى سېزىلمەيتتى. ئۇنىڭ غەلىبە قىلىشقا ئىشەنچىسى كامىل ئىدى. شۇڭا، ھېچنېمىنى سەزمىگەندەك، قوڭۇر بۇرۇتىنى سىلاپ مەغرۇرانە قاراپ تۇراتتى. بۇنداق ئەگرى قىلىچ تۇتقانلارنى ئۇ بىرىنچى قېتىم كۆرۈۋاتاتتىمۇ؟ ئۇنىڭ تېز ئاتار مىلتىق بىلەن قوراللانغان بىر يېرىم

مىڭ ئەسكىرى ۋە ياۋروپاغا يۈرۈش قىلىشقا يارايدىغان پۇختا زەمبىرەكلىرى تۇرۇقلۇق، نېمىدىن قورقسۇن! ئۇنىڭ قورقۇشقا ھېچقانداق ئاساسى يوق ئىدى.

شۇ ئارىلىقتا، قوقانلىقلارنىڭ لەشكەربېشىمۇ ئەپلىك بىر تۆپىلىككە يېتىپ كەلگەنىدى. ئۇ ئاق ئارغىمىقىنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ، بىپايان داللارغا، ئېدىرلارنى بويلاپ، قولاي جايلارنى تاللاپ بۆلۈنۈپ كېلىۋاتقان قوشۇنلىرىنىڭ باش ۋە ئاخىرىغا كۆز سېلىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى قىزىرىپ، چىرايى تاتىرىپ كەتكەنىدى. ئۇيقۇسىزلىقتىن بولسا كېرەك، يۈزىدىكى قورۇقلارمۇ كۆپەيگەندەك قىلاتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۈچىسىدىكى قارا كىمخابتىن تىكىلگەن يېڭى يوق، ئەستەرسىز يېپىنچىسى ئاتىنىڭ ساغرىسىدا پۇرلىشىپ، بۇ ۋىجىك قېرىنى تېخىمۇ كۆرۈمسىز قىلىپ قويغانىدى. «قۇشنى يىرتقۇچ قىلغان تىرنىقى، ئادەمنى سىرلىق قىلغان مەنسىپى» دېگەندەك، بۇ كۆرۈمسىز قېرى ئەتراپىدا تۇرغان نۆكەرلىرى بىلەن مۇھاپىزەتچىلىرىگە كۆز قىرىدىلا قاراپ قوياتتى. بىرەرى بىلەن سۆزلەشمەيتتى ياكى بىرەرى بىلەنمۇ مەسلىھەتلەشمەيتتى. ئۇ قولىنى پېشانىسىگە ئېلىپ، كۈندىن دالدا قىلىپ، تۆت ئەتراپنى كۆزىتەتتى. تۇرۇپ - تۇرۇپ ئوڭ ۋە سول قاناتقا ئىشارەتلەرنى قىلىپ، زۆرۈر بۇيرۇقلارنى بېرىپ تۇراتتى.

ئۈچ كۈندىن بېرى قاتتىق تەييارلىقلارنى كۆرۈپ، بىر - بىرىدىن يوشۇرۇنچە ئىش ئېلىپ بېرىۋاتقان بۇ ئىككى تەرەپ قوشۇنى ئاستا - ئاستا بىر - بىرىگە يېقىنلىشىۋاتاتتى. ئاتلىقلار يوللىرىنى تېز - تېز ئۆزگەرتىپ، بىردەم يورغىلاپ، بىردەم ئاستىلاپ ئالغا سىلجىماقتا ئىدى. گېنېرال چېرنىيايېفنىڭ بىر بۆلۈك قىسىملىرى ناغرا - دۇمباقلارنىڭ ساداسى ئاستىدا ئۆزلىرىنىڭ كۈچ - قۇدرىتىنى نامايان قىلىپ، كۈنپېتىش تەرەپتىن ھۇجۇمغا ئاتلاندى ۋە زەمبىرەكلەرنىڭ قولاقنى يارغۇدەك ئاۋازلى-

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.co

ـرى بىلەن تەڭ قوقانلىقلارنىڭ سول قانىتىنى بۆسۈپ ئۆتتى. ئوخشاش ئاق كىيىم كىيىۋالغان سولداتلار ئوق يەتكۈدەك مۇساـ پىگە يېتىپ بىرىپلا سەپ تارتىپ، تەڭلا جەڭگە كىردى.

ئېگەك گۆشلىرى تارتىشىپ، قانغا تولغان كۆزلىرى چەكـ چەيگەن لەشكەربېشى قولىدىكى قامچىسى بىلەن پېشانىسىنى تىـ رەپ خىيالغا پاتتى. نۆكەرلەر ھەيران بولۇپ، كېيىنكى ئىشلار قانداق بولار، دېگەندەك، يەر ئاستىدىن لەشكەربېشىغا قارىشىپ، جىمجىت ھالەتتە ئۇنىڭ ئاغزىغا قارىشىپ تۇراتتى. نىھايەت، لەشكەربېشى زۇۋانغا كەلدى:

— چېرناي پاشا قىلىچۋازلىقتىن قېچىپ، ئوقنى يېتىدىغان ئارىلىقتىن بىزنى قىرماقچى ئوخشايدۇ!

ئۇنىڭغا يېقىن تۇرغان ئابدۇمۆمىنبەك بېشىنى لىڭشىتىپ تۇرۇپ:

— بۇ كاپىرنىڭ نىيىتى شۇنداق ئوخشايدۇ، تەقسىر! — دېدى. لەشكەربېشى ئويلىنىپ قالدى، قانغا تولغان كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، بارغانسېرى ھالقىسىمان شەكىلدە قىسىپ كېلىۋاتـ قان دۈشمەنلەرنى كۆرۈپ تەشۋىشلىنىشكە باشلىدى ۋە:

— ھۇجۇمغا ئۆتۈڭلار! — دەپ ئاستا بۇيرۇق بەردى.

ئۇ، زەمبىرەكلەردىن يامغۇردەك ئېتىلىۋاتقان ئوقلارغا قاـ رىماي، سەپنىڭ ئوتتۇرىسىدىن بۆسۈپ كىرىپ، ھەممە دۈشمەننى بىرمۇ بىر قىلىچ ئاستىدىن ئۆتكۈزمەكچىدى. شۇنداق قىلسا، گېنېرال چېرنيايېف تۆمۈر قورشاۋدا قالاتتى. شۇنداق قىلغىلى بولارمۇ؟ بۇنى گېنېرال سېزىپ قالدىمۇ ياكى بىرەرى ئۇنىڭغا بۇ ھەقتە بىرنېمە دېدىمۇ، ئۇ تېپىرلاپ ئۆزىنى قويىدىغان جاي تاپالماي قالدى. جېنى تۇمشۇقىغا كېلىپ، تاقىقى تاق بولدى. ئەمدى ئۇ، سول قاناتقا يۈگۈرۈلدى.

گېنېرال چېرنيايېف دۇربۇنىنى كۆزىدىن ئالدى، ئەتراپنى ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزەتتى، ئارىلىقنى كۆڭلىدە مۆلچەرلەپ

كۆردى - دە، يوشۇرۇنۇپ تۇرغان ئاتلىق كازاك ئەسكەرلىرىگە ئىككى قاناتقا تەڭلا ئوق ئېتىپ، ھۇجۇمغا ئۆتۈش بۇيرۇقىنى بەردى. ئۇنىڭ مەقسىتى، قوقانلىقلار توپلىشىپ جەڭگە كىرىپ قالسا، ئۇلارنى ئېتىپ تۇرۇپ كەينىگە چېكىنىش ۋە شۇ يول بىلەن قوقان لەشكەرلىرىنى زەمبىرەك ئوقىغا يەم قىلىپ، ئاندىن قايتا ھۇجۇمغا ئۆتۈش ئىدى. گېنېرال دۇربۇنىنى يەنە قولىغا ئالدى. قىزىل كىيىم كىيىۋالغان لەشكەرلەر دۇربۇنىنى يەنە قولىغا ئالدى. قىزىل كىيىم كىيىۋالغان لەشكەرلەر ئۇياق - بۇياققا يۈگۈرۈشەتتى ۋە جۇڭگوچە كىچىك زەمبىرەكلىرىنى تۆپى- لىكلەرگە ئورنىتىش بىلەن ئاۋارە ئىدى. ئۇلاردىن نېرىراقتا، لەشكەرلەرنىڭ يۇقىرى تەرىپىدە بىر توپ مەرگەنلەر پىلتىلىق مىلتىقلىرىدىن تېز- تېز ئوق ئۈزۈپ تۇرۇشاتتى. بۇلار قايسى تەرەپنى نىشانغا ئېلىۋاتقاندۇر؟ گېنېرال بىلەلمىدى. ئۇ ئۆز ئالدىدىكى خىللانغان پىيادىلەر روتىسىنى كۆزدىن كەچۈردى، يىقىلغان ياكى سەپتىن چۈشۈپ قالغانلار كۆرۈنمەيتتى. ئۇ دۇر- بۇننى يەنە كۆزىگە تۇتتى، ئەمدى قوقانلىقلارنىڭ ئاساسىي قوشۇ- نى ئېنىق كۆرۈنۈشكە باشلىدى. تاقىر دۆڭلەر... بىر توپ ئاتلىقلار... ئاستا - ئاستا سول قاناتقا باستۇرۇپ كېلىۋاتاتتى... گېنېرال ئەڭ ئالدىدا كېلىۋاتقان ئاق ئاتلىققا تىكىلدى.

— ئالىمقۇل... داڭق چىقارغان لەشكەر بېشى... دەل ئۆزى! ...— دېدى ئاق سېرىق يۈزلۈك، قېنىق كۆك كۆزلىرى يېنىپ تۇرغان گېنېرال، — ھا، ھا... ئالدىنقى قىسىمغا ئۆزى كەپتۇ - دە!...

ئاق ئارغىماق مىنگەن لەشكەربېشى ئەتراپتىكى خىللانغان قوشۇنلىرىنى ئوقتىن قاچۇرۇش ئۈچۈن بىر ئاز كەينىگە چېكى- نىشكە بۇيرۇق بەردى - دە، ئۆزى بىرمۇنچە چارلىغۇچىلارنى باشلاپ، گېنېرال چېرنيايېفنىڭ ئەڭ ئالدىدىكى قىسىملىرىنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ توختىدى. ئوقلار ۋىژىلداپ كېلىپ ئەتراپلىرىغا

چۈشۈشكە باشلىدى. ئارغىماق پۇشقۇرۇپ، قۇلاقلىرىنى دىڭ قىلىپ، يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقانلارنىڭ يات كىشىلەر ئىكەنلىكىنى بىلگەندەك، ئېغىزدۇرۇقىنى چايناپ تىپچەكلەشكە باشلىدى. لەشكەربېشى ئېتىغا سوئال نەزىرى بىلەن قاراپ قويىدى ۋە تىزگىنىنى بىرئاز بوشىتىپ، ئۈزەڭگىدە تىك تۇردى ـ دە، قىلىچىنى ئويناتقان پېتى چۇقان سېلىپ ھۇجۇمغا ئۆتتى. ئۇ دۈشمەنلەرنى بىردىنلا ئۆزىگە قاراتتى. ئېلىشىش قىزىپ كەتتى. جۇڭگو زەمبىرەكلىرى تىنماي ئېتىلىپ تۇراتتى. لېكىن، رۇس زەمبىرەكلىرى ئالدىدا ئۇ ھېچ نەرسە ئەمەس ئىدى. ئوقلار مۆلچەرگە يېتىپ بارالمىسىمۇ، لەشكەرلەر ئۈستى ـ ئۈستىلەپ ئېتىۋېرەتتى. لەشكەربېشى بىر تۆپىلىككە چىقتى. دەل شۇ ۋاقىتتا، ئۇنىڭغا يېقىن يەردە تۇرغان بىر لەشكەرنىڭ ئېتى ئۈركۈپ كېتىپ، لەشكەر موللاق ئېتىپ چۈشتى. ئۇ ئاتنىڭ ئاستىدا قالدى. بۇنى كۆرۈپ ئەتراپتىكىلەرنىڭ ئەرۋاھى ئۇچتى. پەقەت لەشكەربېشىلا خۇددى ئۆلۈم ئىزدەپ كەلگەندەك، جاھىللىق بىلەن ئېتىنى ئوينىتىپ جەڭگە كىرىپ كەتتى.

گېنېرال چېرنىيايېف ھەممىنى كۆرۈپ تۇراتتى. لەشكەربېشى ئۇنىڭغا ئالدىراڭغۇ يىگىتتەك كۆرۈندى. ئۇ دۇربۇنىنى كۆزىدىن ئېلىپ مىيىقىدا كۈلۈپ تۇرۇپ:

— تۇۋا، شەرقتە ئوققا كۆكرىكىنى تۇتۇپ بېرىش ئادىتى تېخىچە بار ئىكەن ـ دە! ئوق باتۇرنى ئاياپ قوياتتىمۇ؟ ئاۋۇ لەشكەربېشى ئۆلۈمگە قاراپ كېلىۋاتىدىغۇ! ... — دېدى.

— مېنىڭ بىلىشىمچە، ئۇ ئادەم بەسىز دېگەن كىچىك بىر كۆچمەنچى ئۇرۇقىدىن چىققان، — دەپ چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى گېنېرالغا يېقىن تۇرغان، ھەربىي كىيىم كىيىۋالغان بىر شەرقشۇناس، — قوقان خەلقىنىڭ تىنىم تاپمايدىغان، ئۇرۇشخۇمار باشلامچىسى ۋە رەھبىرى دەل شۇ كىشى، بۇ مۇكچەيگەن قېرى ئۆزئارا پېتىشالماي، ئۇرۇش ـ تالاش قىلىپ پارچىلىنىپ كەت-

كەن ئۇرۇقلىرىنى ئەقىل ـ پاراسەت ۋە ئۇستاتلىق بىلەن ئۈچ يىل ئىچىدە قايتىدىن بىرلەشتۈرۈپ، ئۇلارنى ئۇرۇش ماھىرلىرىدىن قىلىپ تەربىيىلەپ چىقتى.

بۇ سۆزلەر گېنېرالغا ياقمىدى. ئۇ قارشى تەرەپنى كۆزەتكەن بولۇپ، ئۆزىچە غۇدۇراپ قويدى:

— ئەمدى كىچىككىنە قاپتۇ، قانچە ئۇرۇنغان بىلەن قورۇق چۇقان سېلىپ، مەيدىسىنى ئوققا تۇتۇپ بېرىشتىن باشقا ئىش يوق!

— ھە، بۇنىسى ئېنىق.

گېنېرال يەرگە بىرنى تۈكۈرۈپ، ئاپئاق قولياغلىقى بىلەن يۈزىنى سۈرتتى ۋە قوڭۇر بۇرۇتىنى سىلاپ تۇرۇپ، ئاق ئاتلىقلار توپىغا زەمبىرەك بىلەن زەربە بېرىش بۇيرۇقىنى بەردى.

— قېنى، باتۇرلۇقۇڭنى كۆرەي...

ئۇ دۇربۇنىنى كۆزىگە يەنىمۇ يېقىنراق تۇتتى. شۇ تاپتا، ئۇ زەمبىرەك ئوقلىرىنىڭ دەھشەتلىك پارتلىشى ئاۋۇ تۆپىلىكنى چاڭ ـ توزانغا پۈركەپ، يەر ـ زېمىننى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىشىنى، ئاق ئارغىماقنىڭ كىشنەپ، ئالدىراڭغۇ ئىگىسىنى ئېلىپ قېچىشىنى تاماشا قىلغۇسى كەلدى. لېكىن ... ئاق ئارغىماق تۆپىلىكتە كۆرۈنمەيتتى! گېنېرال چېرنىيايېف كۆزىنى سۈرتۈپ يەنە قارىدى، ئۇنىڭغا ھەممىلا يەرنى قاپلاپ كەتكەن كۆك ياتناق بىلەن قارىيىپ كەتكەن ئاتنىڭ ئۆلۈكلىرىدىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمىدى. دەل شۇ پەيتتە، ئوڭ ۋە سول تەرەپتىن قىستاپ كېلىۋاتقان نۇرغۇن قوشۇن پەيدا بولدى.

— قېرى تۈلكە بىزنى ئالدىماقچى بوپتۇ ـ دە! ئۇ بىزنى قورشىۋالماقچى ئوخشايدۇ! — دېدى گېنېرال چېرنىيايېف، — ئارقىغا چېكىنىڭلار! تېز!

ئالاقچى بۇيرۇقنى ئالدىنقى پىيادىلەر روتىسىغا يەتكۈزدى. گېنېرالنىڭ رەڭگى ئۆڭۈپ كەتكەنىدى، بىراق قارارىدىن يەنە

تېز لا يېتىۋالدى ۋە ئىشەنچ بىلەن ئەتراپتىكىلەرگە مۇنداق دېدى:
— تېز! زەمبىرەكلەرنى توختاتماي ئېتىڭلار، مەن ئۇلار-نىڭ ئوققا مەيدىسىنى تۇتۇپ ئېتىلىپ كېلىدىغان ئادىتى بار، دېگەن ئەمەسمىدىم، مەيلى ئالا چاپانلىرىدىن ئوق ئۆتمەيدىغان بولسا، يېقىنلاپ كېلىشتۇەرسۇن!
گېنېرال ئەڭ ئالدىدا كېلىۋاتقان توپنىڭ يەنىمۇ يېقىنلاپ كېلىشىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈشكە باشلىدى. لېكىن ئۇ يەنە تەشۋىشلىنىپ قالدى. مۇبادا، قوقانلىقلار زەمبىرەكلەرنىڭ كەي-نىدىن چىقىپ قالسىچۇ؟...
خۇددى شۇ خىيال قوقانلىقلارنىڭ لەشكەربېشىنىڭمۇ كۆڭ-لىنى پاراكەندە قىلماقتا ئىدى. دۈشمەننىڭ بىر قانىتىنى كۆز-دىن قاچۇرماي، قاتتىق قامال قىلىپ زەربە بېرىش، مۆلچەرلى-گەن نىشاندىن چالغىتىپ، قىلىچۋازلىق قىلىشقا مەجبۇرلاش... ھە، بۇنىڭ ئۈچۈن يامغۇردەك قۇيۇلۇۋاتقان ئوققا بەرداشلىق بېرىش كېرەك. شۇنىڭغا چىدىغاندا، يا غەلىبە قازىنىسەن، يا خەستەك توزۇپ قىرىلىسەن! قېچىپ نەگە باراتتىڭ؟ قاچانغىچە قېچىپ يۈرىسەن؟... ئۇ، كۆز ئالدىدا بولىدىغان جەڭنى ئويلاپ، بىر يەردە جىم تۇرالمايتتى. ئۇ ھەربىر لەشكەرنىڭ ئالدىغا بېرىپ چۈشەندۈرەتتى ۋە تەق بولۇپ، جەڭگە كىرىشكە سەپەرۋەر قىلاتتى.
— تۇت، ھاي، تۇت! بۆرە تۇزاققا چۈشتى. ئۆزى كېلىپ ئىلىندى. تۇت، ھاي! ئورىۋېلىڭلار! ... يەر بىلەن يەكسان قى-لىڭلار! ...
سانسىزلىغان قوشۇن بىراقلا يوپۇرۇلۇپ كەلدى. بوراندەك شىددەت بىلەن ئېتىلىپ كەلگەن سەپ گېنېرال چېرنىيايېفنىڭ سول تەرىپىنى بۆسۈپ كىردى. تەۋەككۇلچىلىككە ئۆگىنىپ قال-غان لەشكەرلەر خۇددى ياۋا ئاتتەك ھەر تەرەپكە چاپچىپ، ئەجەل قانىتى ئاستىدا قىلىچلىرىنى ئوينىتىپ، ئاتلىقلاردىن خېلىلا

ئالدىدا كېتىپ باراتتى. «تۇت، هاي! تۇت! ئۇر! چاپ!...» بۇ چۇقانلاردىن ئاسمان ـ زېمىن لەرزىگە كەلگەنىدى. ئاتلارنىڭ تۇياقلىرىدىن ئۇچقۇنلار چاقنايتتى. گېنېرال چېرنىيايېفنىڭ تۆپىلىكلەرگە جايلاشتۇرۇلغان زەمبىرەكلىرى تەڭلا ئوت ئېچىپ، يولنى توسۇپ قويدى. ئوق تەگكەن ئارغىماقلار ئۆلۈكلەرنىڭ ئاستىدىن سەكرەپ ئۆتۈپ، ئۇدۇل كەلگەن تەرەپكە قاچاتتى. بەزى ئاتلار يېرىم جان بولۇپ، ئۈزەڭگىدە ساڭگىلاپ قالغان ئىگىلىرىنى سۆرەپ كېتىپ باراتتى. قان ۋە ئوق ـ دورىلارنىڭ قاڭسىق هىدى ئەتراپنى قاپلىدى.

— تۇت، هاي! تۇت! قورشىۋېلىڭلار! يەر بىلەن يەكسان قىلىڭلار! تۇت، هاي! تۇت! بوۋىلىرىمىزنىڭ روهى مەدەت بەرسۇن! تۇت، هاي! تۇت!...

لەشكەربېشىنىڭ ئاۋازى گاه قوڭغۇراقتەك جاراڭلىسا، گاه نەپەسنى بوغىدىغان چاڭ ـ توزان ئىچىدە زەئىپلىشىپ كېتەتتى. بەزىدە بولسا، قەلەندەرنىڭ غەمكىن قوشىقىدەك قان ۋە ئوق ـ دورىلار بىلەن ئارىلىشىپ، هاۋادا ياڭرايتتى.

گېنېرال چېرنىيايېف قوغدىنىشقا بۇيرۇق بەردى. كازاكلار ئاتتىن چۈشۈپ، باشقا پىيادىلەر بىلەن بىللە يەر بېغىرلاپ، مىلتىق بىلەن ئۆزلىرىنى هىمايە قىلغاچ، ئاستا ـ ئاستا كەينىگە چېكىندى. قوقانلىقلار قىرغىنغا پىسەنت قىلماي، قەيسەرلىك بىلەن سەلدەك باستۇرۇپ كېلىۋاتاتتى. تەكەببۇرانە ھېجىيىپ تۇرغان گېنېرال چېرنىيايېفنىڭ چىرايى تاتىرىشقا باشلىدى. ئوق قانچىلىك قالدىكىن؟ قوقانلىقلار يەنە قانچىلىك بەرداشلىق بېرەر؟ قۇيرۇقى ئۈزۈلمەي كېلىۋتقان لەشكەرلەر گېنېرالنى دەككە ـ دۈككىگە سېلىپ قويدى.

لەشكەربېشى پۈتۈن جەڭ داۋامىدا، پەقەت بىرلا مۇھاپىزەتچىسى بىلەن قالغانىدى. قارا ئاتقا مىنىۋالغان، رەڭگىرويى سوغۇق ۋە مۇھاپىزەتچى ئۆز باشلىقىنىڭ كەينىدىن سايىدەكلا ئەگە-

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

شىپ يۈرەتتى. ئۇ لېۋىنى چىڭ چىشلىگەن ھالدا لەشكەربېشىدىن كۆزىنى ئۈزمەيتتى. قولىدىكى قارا پىلتىلىق مىلتىقنىڭ پىلتىسىنى بىردەممۇ ئۆچۈرمەيتتى. لەشكەربېشى چاڭ - توزان ئىچىدە ئارغىماقلىرىنى چاپتۇرۇپ، قىلىچلىرىنى ئوينىتىپ، شىددەت بىلەن ئالغا ئىنتىلىپ كېتىۋاتقان قوشۇنغا قاراپ:

— ئال، ھاي! ئال! — دەپ قاتتىق چۇقان سېلىپ، كېيىن ئۆزىنى توختىتىۋالدى. مۇھاپىزەتچى ئەتراپقا پات - پات سەپسالاتتى. ئۇنىڭ سارغۇچ كۆزلىرى يىراقلارغا تىكىلگەندى. نېمە ئۈچۈندۇر، ئۇ بىردىنلا ئېتىدىن سەكرەپ چۈشتى. ئۇنىڭغا ھېچكىم دىققەت قىلمىدى. ئۇ ئۆزىنى قارا ئېتىنىڭ دالدىسىغا ئېلىپ، مىلتىقنى ئاتنىڭ يالىدىن بىلىنەر - بىلىنمەس ئاشۇرۇپ نىشانغا توغرىلىدى. ئۇنىڭ يۈرىكى تېز - تېز سوقاتتى. ئۇ ئۆز - ئۆزىدىن چۆچۈپ مىلتىقنى يەنە چۈشۈرۈۋالدى ۋە ئەتراپىنى باشقىدىن كۆزەتتى. ئۆزىگە تولۇق ئىشەنچ قىلغاندىن كېيىن، مىلتىقنى قايتىدىن ئاتنىڭ يالىغا قويۇپ، نىشانغا توغرىلىدى... مىلتىقنىڭ ۋاڭىلدىغان ئاۋازى بىلەن تەڭ لەشكەربېشىنىڭ گەۋدىسى بىر تەرەپكە ئېغىپ قالدى. ئۇ بېشىنى ئاستا - ئاستا كەينىگە بۇرىدى ۋە ئېگىكىنى تۈتقىنىچە قاراپلا قالدى. مۇھاپىزەتچىنىڭ ئوغرى كۆزلىرى پارقىراپ، قوللىرى تىترەيتتى، بەللىرىمۇ مۈكچىيىپ كەتكەندى. ئۇ ئاتنىڭ تىزگىنىنى ئارانلا تۇتۇۋالدى ۋە كەينىگە بۇرۇلۇپ قاچماقچى بولدى. لەشكەربېشى بىر ئاز ئېسىگە كەلدى، لەۋلىرى قانسىراپ كەتكەندى. ئۇ خىرقىراپ تۇرۇپ مۇھاپىزەتچىنى ياردەمگە چاقىردى. مۇھاپىزەتچى جاۋاب قايتۇرمىدى، ئۇ ھودۇقۇپ، تەمتىرەپ ئېتىغا مىندى - دە، چاقماق تېزلىكىدە قېچىپ كەتتى.

لەشكەربېشىنىڭ كۆڭلى ئايىندى، ئۇ ئۆزىنىڭ ياربدار بولغانلىقىنى بىلدى. قانداقتۇر بىر نەرسە ئۇنىڭغا مەدەت بېرىپ، ئۇيقۇدىن ئويغىنىۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇ ئاق ئارغىمىقىنىڭ كۆ-

مۇشتەك يالىلىرىنى مەھكەم تۇتۇۋالدى، قىلىچ قولىدىن چۈشۈپ كەتتى، ئېگىشىپ قىلىچىنى ئالماقچى بولىۋىدى، دەرمانسىزلىنىپ، ئاتتىن چۈشۈپ كەتتى. ئاق ئارغىماق تېپچەكلەپ، ئۆردەپ، بىر ئايلىنىپ توختاپ قالدى. لەشكەر بېشى ئۆزەڭگىگە ئېسىلىپ ئۆرە بولماقچى بولدى، پېشانىسىدىن قارا تەر قۇيۇلاتتى، لەۋلىرىدىن ئاققان قان كۆكرىكىگە سىرغىپ چۈشكەنىدى. ئۆزەڭگە قولىدىن چىقىپ كەتتى، يەنە يەرگە يىقىلدى...

ئارغىماق قان ھىدىدىن ئۈركۈدىمۇ ئەيتاۋۇر، تىزگىنىنى سۆرەپ ئاستا مېڭىپ كەتتى.

«ئاھ، تەقدىرىنىڭ ئويۇنى! ... ئالىمقۇل خاننىڭ ئاتىدارى ئەمەسمىدى؟ پۈتۈن يۇرت، مەھەللىنىڭ باشلىقى مەن، دەپ يۈرگەن ئەمەسمىدى؟ ئەھلى ـ دانىشمەنلەرنى تالاپ، دوست ـ بۇرادەرلەرنى كۆپەيتكەن ئەمەسمىدى؟! ئەمدى قېنى ئۇلار؟ ئۇلار قەيەرگە كېتىشتى؟ ھالىدىن كەتكەندە قولتۇقىدىن يۆلەيدىغان بىرەر ئادەم چىقمىسا ـ ھە؟...»

ئۇ جەينىكىگە تايىنىپ ئاخىرقى قېتىم بېشىنى كۆتۈردى، قانىتى سۇنغان بۇركۇتتەك يىراقلارغا، يورۇق ئالەمگە ئارمان بىلەن تىكىلدى. كۆزىگە پۈتۈن يەرنى ئوت قاپلاپ كەتكەندەك قىپقىزىل كۆرۈندى، ئوت ـ چۆپلەر، تاغۇ تاشلار ئوت ئىچىدە قالغاندەك، ئۇستىخانلىرى بۆرتۈپ چىققان قارا قوللارمۇ ئوتتا كۆيۈۋاتقاندەك تۇيۇلدى. شىددەتلىك ئېتىلىۋاتقان ئوقلا قارشى ئات چاپتۇرۇپ كېتىۋاتقاندەك لەشكەرلەرمۇ بىردىنلا قاچىدىغان يەر تاپالماي، ھەر تەرەپكە پېتىراپ، ئوت ئارىسىدا قالغاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ بېشى ئېغىرلىشىپ، كۆزىگە قان قۇيۇلغانىدى.

بىرنەچچە لەشكەربېشى خېلى ئارقىدا ئات يالىلىرىغا چاپلىشىۋېلىپ، جەڭ مەيدانىنى كۆزىتىۋاتاتتى، بىردىن ئۇلارنىڭ كۆزىگە تىزگىنى سۆرەپ يۈرگەن ئىگىسىز ئاق ئارغىماق كۆرۈن-

دى. بۇ تۇيۇقسىز ئەھۋالدىن ھەممىسىنىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇپ، دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى.

ئارىدا كىمدۇر بىرىنىڭ:

— ياپىرەي، بۇ نېمە گەپ؟ — دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. لەشكەرلەرنىڭ ھەممىسى ئاتنى كۆردى، ئۇلار ئۇلىنىشىپ كېلىپ، ئارغىماقنى تۇتۇۋېلىشتى. ئۇلارنىڭ كۆڭلىدىن ھەرخىل خىياللار كەچتى، بىر - بىرىگە گۇمان بىلەن قارىشاتتى. لېكىن ئاۋاز چىقارمايتتى. ئاھ، خانىمىزنىڭ ئەركىسى، قەيەردىسەن؟ نېمە ئىشلار بولۇۋاتىدۇ - ھە؟! لەشكەرلەر ئاق ئارغىماق كەلگەن تەرەپكە قاراپ مېڭىشتى.

ئالىمقۇل ئىككى تۇپ ياتتاقنىڭ ئوتتۇرىسىدا دۇم ياتاتتى. ئەتراپتىكى تۇپراقلار قانغا بويىلىپ كەتكەنىدى. لەشكەرلەر ئۇنى ئوڭدىسىغا ياتقۇزدى.

ئۇنىڭغا ئىشىنىپ قاراپ تۇرغان ئەڭ يېقىن ئادىمى ئابدۇمۆمىنبەك ئۆزىنى تۇتالماي قالدى. بىردىنلا قاتتىق يىغا كۆتۈرۈلۈپ، يەنە بېسىلدى. ئۇلار يەنە نېمە قىلىشنى بىلمەيتتى. بەزىلەرنىڭ كۆزلىرىدىن توختىماي ياش ئاقاتتى، بەزىلەر ئىچ - ئىچىدىن ئۆكسۈيتتى، يەنە بەزىلەر لەۋلىرىنى قىمىرلىتىپ قويۇپ، بۇ يەردىن تېزرەك كېتىشنى ئويلايتتى.

— ئوق كەينىدىن تېگىپتۇ.

— ئوقنى كىم ئاتتى؟ قاياقتىن ئاتتى؟

ئابدۇمۆمىنبەك ئۆزىنى تۇتالماي يەرنى مۇشتلايتتى:

— بىر كۆز يەنە بىر كۆزگە دۈشمەن، دېگەن شۇمۇ؟! بىز نېمە كۈنلەرگە قالدۇق - ھە؟! مۇھاپىزەتچىلەر قېنى؟ ئۇ نان قېپىلارنى تۇتۇڭلار، بىرىنىمۇ قويماي تۇتۇپ كېلىڭلار!

لېكىن ھېلىقى تەلەتى سۇرۇن مۇھاپىزەتچى تېپىلمىدى. شۇ تاپتا، ئۇئاتنى بولۇشىغا چاپتۇرۇپ، ئۇدۇل تاشكەنتكە قاراپ كېتىپ باراتتى.

بۇ شۇم خەۋەر پۈتۈن قوشۇنغا شامالدەك تارقالدى. شىددەت بىلەن ھۇجۇم قىلىۋاتقان لەشكەرلەر ئىختىيارسىز ئىتتىنىڭ تىز-گىنىنى تارتىشقا باشلىدى. مىڭبېشى ۋە يۈزبېشىلار دەككە - دۈككىگە چۈشۈپ قالدى. ئۇلار بىر - بىردىن گۇمان قىلىشاتتى ھەم ئېھتىيات قىلىشاتتى. ئەمدى كىمنىڭ سۆزىنى ئاڭلايدۇ؟ كىمنىڭ بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلىدۇ؟ ھېچكىم مۇنداق قىلالىلى، دەپ ئوتتۇرىغا چىقمىدى. جاھاننى زىلزىلىگە كەلتۈرگەن بۇ قو-شۇن مۇشۇنداق جىددىي پەيتتە، سەركەردىسىدىن ئايرىلىپ قالدى.

قوشۇننىڭ ئالدى گېنېرال چېرنىيايېفنىڭ كەينى تەرىپىگە يېقىنلىشىپ قالغانىدى. چاقماقتەك ئىلگىرىلەپ كېتىۋاتقان ئات-لىقلار توساتتىن سۇسلىشىپ، شامال باشقا تەرەپكە ئۇچۇرۇپ كېتىۋاتقان تۇماندەك، جەڭ مەيدانىدىن چەتلەپ كېتىپ باراتتى. ئەڭ ئالدىدىكى قوشۇن ياردەمسىز قالدى، تاش ئاتسا يېتىدىغان ئارىلىقتا ئېتىلىۋاتقان ئوقلاردىن لەشكەرلەر ئۆجمىدەك تۆكۈلۈپ كەتتى.

گېنېرال چېرنىيايېف ۋەزىيەتنى ئوڭشىۋالدى. ئۇ ئەمدى قايتا ھۇجۇمغا ئۆتۈشكە تەييارلاندى. بۇ قېتىمقى ھۇجۇمنى قاياق-تىن باشلىساق بولاركىن؟ ئۇ دۇربۇننى كۆزىگە يېقىن ئاپىر-رىپ، ھۇجۇم قىلىش قۇلايلىق بولغان يەرلەرنى ئىنچىكىلىك بىلەن تەپسىلىي كۆزىتىشكە باشلىدى. ئەمدى گۇمانغا ئاساس قالمىغانىدى. ھەربىر دۆڭنىڭ كەينىدە ئۇششاق - ئۇششاق ياپ-راقچىلار پەيدا بولۇپ، كانايىنىڭ بىرخىل رىتىمدىكى ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باشلىدى. گېنېرال ھېلىلا زىچ توپلىشىپ، شىددەت بىلەن باستۇرۇپ كېلىۋاتقان بۇ قوشۇننىڭ بىردىنلا قالايمىقانلى-شىپ، توغ - ئەلەملەرنىڭ ئارقىسىدىن ھەر تەرەپكە چېچىلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەي قالدى. بۇلارغا نېمە بولدى؟ مۇشۇنداق جىددىي پەيتتە، لەشكەربېشىنىڭ قوشۇن-لىرىنى تاشلاپ كېتىشى ئەقىلگە سىغمايدىغان ئىشقۇ؟! گېنېرال

ئىشەنمەيتتى. قېرى تۆلكە يەنە بىر ھىيلىگەرلىك قىلماقچى ئوخ-
شايدۇ؟!

«بۇلارغا زادى نېمە بولدى؟ — گېنېرال چېرنىيايىڭ دۇر-
بۇندىن كۆزىنى ئالماي، ئۆز - ئۆزىگە سوئال قوياتتى، —
كۆرۈپ قوي، شەرق دېگەن مانا مۇشۇ! ھەر ۋاقىت كۈتۈلمىگەن
ئەھۋاللارغا دۇچ كېلىسەن!»

دۇربۇندا، ئويناقلاپ يۈرگەن ئاق ئارغىماق زادىلا كۆرۈن-
مەيتتى.

2

يېشىل جىلغا...

بىر - بىرىگە تۇتىشىپ كەتكەن قويۇق قومۇشزارلىق، ياپ-
يېشىل ئوت - چۆپلەر ھەممىلا يەرنى پۈركىگەنىدى، ئېگىز -
پەس ئۆسكەن ياۋا بېدىلەر، مامكاپلار سەلكىن شامالدا يەڭگىل
تەۋرىنەتتى. ئەمەننىڭ مىس رەڭلىك باشلىرى ئاپتاپتا تاۋلىناتت-
تى. گۈل - گىياھلارنىڭ خۇشبۇي ھىدى دىماغقا ئۇرۇلاتتى،
رەڭدار كېپىنەكلەر بىردەم ئېگىز گە كۆتۈرۈلەتتى، كېيىن يەنە
ئاستا قونۇپ نېمىدىندۇر ئۈركۈگەندەك يەنە ئۇچۇپ، ساپ ھاۋادا
سەيلە - تاماشا قىلىشاتتى. بۇ يەرنىڭ جىمجىتلىقىنى پەقەت ئاق
قۇشقاچلارنىڭ ۋىچىرلاشلىرى بۇزۇپ تۇراتتى.

تەڭرىبەردى يېشىل ئېدىرنى بويلاپ، يالغۇز ئاياغ يولدىن
تايچىقى بار نەسىللىك بايتىلىنى يېتەكلەپ جىلغا تەرەپكە چۈشۈپ
كېلىۋاتاتتى.

يېشىل جىلغىنىڭ بىر چېتىدە، يولۇچىلار سايىداپ، ئارام
ئېلىپ ئۆتىدىغان بىر تۈپ شاتۇت دەرىخى باراقسانلاپ كەتكەنىدى.
قوچقارنىڭ مۈڭگۈزىدەك توم، ئەگرى - بۈگرى شاخلىرى قويۇق
سايە تاشلاپ تۇراتتى. ھېچقانداق شامال بولمىسىمۇ، ئۇنىڭ يو-

پۇرماقلىرى ئاستا مىدىرلاپ، شىلدىر ـ شىلدىر ئاۋاز چىقىراتتى.

تەگرىبەردى بايتىلىنىڭ ئەيلىنى بوشاتتى، ئېغىزدۇرۇقىنى چىقىرىۋەتتى ۋە ئېگەرگە غانجۇغىلاپ قويغان قىمىز بار تۇلۇمنى يېشىۋېلىپ، ئاتنى ياۋا يېدىلىككە قويۇپ بەردى. ئۆزى شاتۇتنىڭ يېنىغا كېلىپ، تۇلۇمنى بىر شاخقا ئىلدى ـ دە، دەرەخنىڭ ئاستىدا سايىداپ ئولتۇردى. قويۇق شاخلارنىڭ ئارىسىدىن ئۈركۈگەن ئىككى قۇشقاچ پۇررىدە ئۇچۇپ چىقىپ، يەنە بىر پەستىن كېيىن شاخقا قونۇپ، چۇرۇلداپ سايراشقا باشلىدى. تەگرىبەردى قۇشقاچلارنىڭ ھەرىكەتلىرىنى، ئۇلارنىڭ ئېگىز ئاسماندا ئەركىن پەرۋاز قىلىشلىرىنى تاماشا قىلىپ، ئادىتى بويىچە بوۋايلارغا خاس بولغان بىر خىل ھېسسىياتتا ئۆزىنىڭ ئۆتكەن ئۆمرى ۋە تۇرمۇشىغا شۈكۈر ئېيتىپ، ئارپىلىققا كۆز تاشلىدى. بۇ ئارپىلار قاچان پىشاركىن؟ ئۇ بۈگۈن ئارپىلىرىدىن خەۋەر ئالغىلى بۇ يەرگە كەلگەنىدى.

يەرلەر ۋاقتىدا ھەيدىلىپ، ۋاقتىدا سۇغىرىلغاچقا، سۇغا قانغان ۋە تازا تولۇق باشاقلانغان ئارپىلار باشلىرىنى كۆتۈرەلمەي، بىرىنىڭ ئۈستىگە بىرى ئېگىلىپ قالغانىدى. قىلتىرىقلىرى ئالتۇن رەڭگە كىرىپ، دانلىرىمۇ خېلى قېتىشىپ قالغانىدى. بوۋاينىڭ قارىغانسېرى مەستلىكى كېلىپ، خۇشاللىقىدىن كۆزلىرى چاقناپ كەتتى. ئۇ بىر باش ئارپىنى ئۈزۈۋېلىپ، ئالقىنىدا ئېزىپ، ئۇنىڭ يىرىك، ياپيېشىل دانلىرىنى پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن بىرمۇ بىر كۆزىتىپ چىقتى ۋە بېشىنى لىڭشىتىپ ئۆز ـ ئۆزىگە: «پاھ! تۈنۈگۈنلا تېخى مايسا ئىدى، مانا بۈگۈن پىشايلا دەپ قاپتۇ. خۇدا خالىسا، يەنە بىرەر ھەپتىدىن كېيىن ئورغاق سېلىپ، يىغىۋالساق بولغۇدەك» دېدى.

ئۇ قولىدىكى دانلارنى تاشلىۋەتكۈسى كەلمەي، باشقىدىن تازىلاپ، خۇددى ناس چەككەندەك ئاغزىغا ئاتتى. بوۋاينىڭ نەزە-

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com